

DIGITIZATION, COVID AND HUMAN RIGHTS

Finance, Health and
Education

Galli Galli Position Paper Series: PP#002

The Galli Galli Position Paper Series brief snapshots of a specific sector as seen through a particular lens. This paper is designed to be useful for journalists, civil society and policy makers to begin discussions and inform deliberations around issues of public importance.

In this position paper Mr. Ganga Ram Gautam, Director of Open and Distance Education Center (ODEC) Tribhuvan University, surveys the impact of the COVID 19 pandemic on digitization in education. Mr. Gautam explores digitization in the education sector through a human rights lens.

HUMAN RIGHTS AND DIGITAL CITIZENSHIP INITIATIVE WITH REFERENCE TO EDUCATION

Ganga Ram Gautam, PhD
Open and Distance Education Center (ODEC)
Tribhuvan University

Context

The United Nations urges that “Education is both a human right in itself and an indispensable means of realizing other human rights” (Lee, 2013). Realizing this, nations around the world have included education as the human rights agenda in their policy documents. Several campaigns have started to translate this vision into practice. Education for All (EFA) is one of the campaigns initiated in 2000 with the aim of achieving universal primary education for all children by 2015. In order to ensure the access to quality education as a fundamental human rights, government of Nepal has also implemented several reforms through different projects that include Primary Education Project - PEP, Basic and Primary Education Project (1997 - 2002), Education for All – EFA (2000 - 2015), Secondary Education Development Project – BPEP (2000 - 2004), School Sector Reform Program - SSRP (2009 - 2015) and School Sector Development Program - SSDP (2016 - 2023) at school level and Higher Education Project - HEP, and Higher Education Reform Project – HERP (2016 – 2020) in higher education.

Efforts have also been made to integrate information and communication technology (ICT) and digital tools in education with a view to foster quality in education delivery. Several policies including Information Technology Policy of Nepal (2000), IT Policy (2010), ICT Master Plan (2011-2013), Nepal’s National ICT Policy (2015) and 2019 Digital Nepal Framework have been formed to create conducive environment to create digital Nepal and embrace digital innovations in quality education. In this connection, in order to provide access to quality higher education to those people who cannot attend face-to-face mode of education, Open and Distance Education Center (ODEC) of Tribhuvan University (TU) and Nepal Open University (NOU) have been established. In these initiatives, digital connectivity, online tools and resources along with the access to the ICT equipment are absolutely crucial. This shows that Nepal is gradually progressing both in technology and education keeping in mind the role of digital resources at the core of her development agenda. Endorsing these commitments, The Constitution of Nepal (2015) mentions “*Provided that nothing contained in this clause shall be deemed to prevent the making of an Act to regulate radio, television, online or any other form of digital or electronic equipment, press or other means of communication*” (Part II, Article 19 (1-3), p. 13). However, there is a long way to go to ensure ICT infrastructure and digital connectivity across the country and there is still a big digital divide in Nepal and people particularly living in the rural areas have access only to the mobile device and its limited services. This position paper briefly outlines the evolving context of digital Nepal initiative, pertinent issues observed in technology and education and future course of actions that we need to take towards embracing digital citizenship in a more systematic manner.

Education, Human Rights and Digital Citizenship

The rapid development of digital technology has brought a tectonic shift in human behavior. Access to information via online platforms, importance of the data stored in the virtual world and connectivity through digital tools have become indispensable for everyone in the contemporary society. Our life has been almost digitized most of the education is going online. Technology has dominated all aspects of human life creating a technoculture (Pinar, 2013) and citizens, whether by choice or by compulsion, are now expected to be better stewards of digital technology. Digital navigation skill is a must for all, and we are heading to a technology future that we do not know. Adaptation of the ever-growing dimensions of digital literacy is the new challenge and digital turbulence is norm of our life. The education we impart through our formal education system needs to recognize this fact and students need to develop skills to navigate in the complex digital world. All children deserve the right to information literacy in a safe and secure online environment. They need to learn how they could be digitally responsible and accountable. Digital citizenship is, thus, an emerging discourse across the board and many countries have officially introduced this as a part of formal education in schools and colleges. It is important that today's "educators must consider children's virtual home in order to positively impact their well-being" (Bennett, Aguayo & Sherry, 2016 p. 191). In Nepal too, the conversation on digital citizenship has started and some efforts have been made to touch upon some elements of digital citizenship. In this connection, digital Nepal framework outlines 8 domains that need to be addressed to make Nepal a digital-friendly state.

Dimensions of Digital Nepal Framework - 2019

Despite the policy framework in place, there is still a lot to do to realize the true spirit of digital citizenship in every aspect of the society including education in Nepal. Focus has so far been laid to the access of the digital tools and resources rather than on their judicious use. It is the time now to consolidate the past efforts and create a new chapter ahead for the digital future.

COVID-19 Pandemic, Education and Digital Initiatives

Education sector has suffered a lot by the COVID-19 pandemic since March 2020. Classes were disrupted, exams were on hold, teaching learning process became stand still and a lot of confusion arose in the education space. As the situation became worse unpredictable government, universities and schools started responding to COVID-19 by switching the educational programs using the online tools and resources as the crisis management strategy. Discussions were held to find out the alternative means and government of Nepal issued a guideline entitled “Facilitating Student Learning System through Alternative System – 2077” (in Nepali language) which paved the ways for schools to run classes using alternative tools such as radio, television, internet, email and so on. The curriculum, textbooks, teachers guides, and other learning resources are uploaded on the webpage of the Curriculum Development Center (<https://moecdc.gov.np/>) and teachers can access them online to prepare their lessons for the learning facilitation. Efforts were now being made to teach school children through national and local TV channels, local FM radio, online tools and so on. In higher education too, University Grants Commission (UGC) and universities were engaged in reaching the students and teachers to establish communication through various means and spontaneous initiations were observed to resume the class using the available digital and online platforms. This guideline encompasses the details of the minimum standards that higher institutions in Nepal need to ensure for e-learning platform. The parameters for the standards included the establishment of the information technology department in each teaching units; required infrastructure such as servers, connectivity, security and equipment; dedicated IT staff; allocation and registration of online education domain; official email IDs for all faculty, staff and students; appropriate policies and descriptions; credit transfer system within and beyond the university departments; integration of online pedagogy in the teaching and learning process through a proper learning management system (LMS); and codes of conduct for the users. The guidelines also indicated the possibility of conducting examinations using the alternative modes as per the circumstances.

Key Lessons Learned

The year 2020 has been “[a year of turmoil but also hope in education](#)” (Vegas & Winthrop, 2020) as it brought a shift in the image of education and provided the pathways for the alternative modes of education delivery. The educational context created by COVID-19 pandemic contributed to question the earlier assumptions that quality education was possible only on face-to-face classes. Vegas and Winthrop (2020) succinctly summarize that improved students’ agency, game changing role of parents in education, new education allies, the potential of education technology, school emergency preparedness and public support for schools and teachers are the highlights observed as the result of the current pandemic in education space. The pandemic has also created a conducive atmosphere to foster alliance among the stakeholders that include government, tech companies, academic institutions, and education practitioners. Realization among teachers to upgrade their digital literacy and follow the undercurrents in their subjects made them proactive learners to try new technology. Many local governments encouraged their schools to use their ICT facilities and increased investment in the ICT/digital infrastructure. Teachers who were ICT proficient helped others in using ICT tools and motivated them to learn more in the future. Teachers have shared that the online

class experience has been an eye-opening moment and a productive professional learning experience as far as ICT/digital literacy is concerned. Students also developed independent learning habit and learner autonomy was promoted.

Issues and Challenges That Still Persist

Despite the fact that Nepal, like other developing countries, is gradually experiencing technological transformation, very little progress has been made in the implementation of ICT related policies in general, and ICT education in particular. The existing policies still lack education focus and schools and universities are yet to develop ICT/digital education policies, strategies and action plan for educational purposes. There are also privacy and security issues in the existing digital resources and technological tools for their sustained implementation.

There is a wide variation of ICT/digital literacy competence among the teachers i) some of them are proficient users of ICT in education, ii) some of them are learners and they are very interested to learn iii) some of them did not have their email addresses and they lack even basic ICT skills, and iv) some of them are reluctant to learn new things with the excuses of being in the retirement age. Connectivity is still a big challenge in many parts of Nepal and access to the digital devices is a huge bottleneck to ensure the access to the digital world for all. There are issues with the netiquettes among the users of the digital tools and cases of inappropriate use of the digital tools have been reported. Safety, security, privacy, cyberbullying, and copyrights are some of the issues that have made the headlines in the media. The education system in Nepal has not been able to address these issues in a methodical manner. Additionally, the issue of self-motivation among the teachers and lack of institutional commitment have further exacerbated the problem. Most of the educational institutions lack technical staff to help teachers and students in the digital issues and there is a lack of organized structure in the institutions to provide backstopping support.

Way forward

Digital citizenship is a buzz word in the global education discourse and Nepal government is also committed to it. In order to implement this agenda from social justice and human rights perspective, digital citizenship must be treated as a part of the overall eco-system of the country's development as outlined in the 2019 Digital Nepal Framework and that needs to be implemented in its true spirit. To minimize digital divide, government needs to make investment in setting up the infrastructure for digital facilities and virtual learning platforms should be developed. Data center, internet connectivity, intranet connection, Wi-Fi zone development, cloud services virtual lab development is the common ground for online learning. Existing ICT facilities in the local government offices need to be strengthened (structurally, functionally, and operationally) with the required hardware and software in coordination with the internet providers, tech education experts and practitioners.

Capacity building of the technical and academic human resources is another area that need to be addressed immediately. Thus, a realistic HR empowerment plan to address the diverse needs of the people working in education space is the need of the day. For this, government needs to collaborate with the higher education institutions to design and implement customized modular training and academic programs. Teachers at school and universities should be

connected with the wider network and their access to the online resources need to be ensured through digital tools such as RemoteXs so that teachers could utilize the global online resources both for their own professional development and enhancing their digital pedagogical competence. The best practices in the non-state sector should be documented and scaled up with the required level of adaptation. Digital awareness and sensitization campaigns to the parents, heads of the academic institutions and community leaders to create appetite for embracing ICT and creating supportive environment for digital citizenship need to be organized massively.

In addition to the investment in the infrastructure, for effective digital citizenship, the urgent need of the hour is also the provision of the appropriate legal framework to govern the evolving digital landscape and their timely enforcement. Globally, some efforts have been made in this regard “in mapping the rights of the child in ways that help illuminate their relevance to digital agency” (Green, 2020) and there are cases of the success stories in different parts of the world. Nepal needs to learn from them and adopt a two-pronged approach that include a) develop strategies to provide access to the digital resources in order to address the equality deficit created by the digital divide, and b) provide safe and secure environment in the utilization of the digital tools and resources through the legal framework. Thus, it is now time to act to embrace the ideas of Digital Democracy in education and take [A new path to educational reforms](#) (Hirsh-Pasek, K. et al 2020).

References:

1. Bennett, L. B., Aguayo, R. C. & Field, S. L. (2016) At Home in the World: Supporting Children in Human Rights, Global Citizenship, and Digital Citizenship. *Childhood Education*, 92:3, 189-199, DOI: 10.1080/00094056.2016.1180892
2. Government of Nepal (2015). *The Constitution of Nepal*. Kathmandu. Government of Nepal.
3. Green, L. (2020). Confident, Capable and World Changing: Teenagers and Digital Citizenship, *Communication Research and Practice*, 6:1, 6-19, DOI: 10.1080/22041451.2020.1732589
4. Hirsh-Pasek, K., & Blinkoff, E., Golinkoff, R. M. & Hadani, H.. (2020). A New Path to Education Reform: Playful learning promotes 21st-century skills in schools and beyond. *Policy Big Ideas*. Washington D. C. The Brookings Institution.
5. Lee, S. E. (2013). Education as a Human Right in the 21st Century. *Democracy and Education*, 21 (1), Article 1. Retrieved on February 19, 2021 from <https://democracyeducationjournal.org/home/vol21/iss1/1>
6. Ministry of Education (2009). *School Sector Reform Program 2009– 2015*. Kathmandu. Government of Nepal.
7. Ministry of Education (2016). *School Sector Development Program 2016/17 – 2022/23*. Kathmandu. Government of Nepal.
8. Ministry of Education and Sports (1997). *Basic and Primary Education Project Master Plan*. Kathmandu. Ministry of Education and Sports.
9. Ministry of Education and Sports (2003). *Education for All. National Plan of Action Nepal*. Kathmandu. Ministry of Education and Sports.
10. Ministry of Information and Communication. (2015). *Nepal's National Information and Communication Technology Policy, 2015*. Kathmandu: Government of Nepal: Ministry of Information and Communication
11. MOIC (2000). *Information Technology Policy of Nepal – 2057 (2000)*. Kathmandu. Ministry of Information and Communication.
12. MOIC (2019). *2019 Digital Nepal Framework*. Kathmandu. Ministry of Communication and Information Technology.
13. Pinar, W. (2013). The first task of thought in our time. *Critical Literacy: Theories and Practices*, 7(1), 3–16.
14. Tribhuvan University (2019). *TU Vision 2030*. Kathmandu: Tribhuvan University.
15. University Grants Commission, (2020). *Guidelines for the Management of E-learning in the Universities of Nepal*. Kathmandu. UGC
16. Vegas, E. & Winthrop, R. (2020). *2020. A Year of Turmoil but also Hope in Education*. Washington D.C. The Brookings Institution.

डिजिटलीकरण, कोभिड-१९ र मानव अधिकार

वित्तीय, स्वास्थ्य र शिक्षा

गल्ली गल्ली स्थिति पत्र श्रृंखला : स्थिति पत्र #००२

गल्ली गल्ली स्थिति पत्र श्रृंखला कुनै खास कोणबाट लिइने क्षेत्र विशेषको निश्चित कालखण्डको संक्षिप्त तस्वीर हो । यी पत्रहरू पत्रकार, नागरिक समाज, नीति निर्मातहरूका लागि सार्वजनिक महत्वका विषयमा छलफलको उठान र सुसूचित विचार विमर्शका लागि डिजाइन गरिएका हुन् ।

यो स्थिति पत्रमा खुल्ला र दूर शिक्षा केन्द्र (ओडीईसी) का डाईरेक्टर गंगाराम गौतम, पीएचडी ले शैक्षिक डिजिटलीकरणमा कोभिड-१९ को प्रभावबारे सर्वेक्षण गर्नुभएको छ । उहाँले मानव अधिकारको दृष्टिकोणबाट शिक्षा क्षेत्रको डिजिटलीकरणका सम्बन्धमा अन्वेषण गर्नुभएको छ ।

शिक्षाको सन्दर्भमा मानव अधिकार र डिजिटल नागरिकता पहलकदमी बहस

गंगाराम गौतम, पीएचडी
खुला र दूर शिक्षा केन्द्र (ओडीईसी)
त्रिभुवन विश्वविद्यालय

अवस्था

'मानव अधिकारको पाटोमा शिक्षा स्वयं एक अधिकार हो । र, शिक्षा अन्य मानव अधिकारहरू महसुस गर्ने अपरिहार्य माध्यम पनि हो,' संयुक्त राष्ट्रसंघको व्याख्यान छ (ली, २०१३) । राष्ट्रसंघीय उक्त निर्देशनलाई स्वीकार गर्दै विश्वका सबै राष्ट्रले आफ्नो नीतिमा शिक्षालाई मानव अधिकार मुद्दाका रूपमा समावेश गरेका छन् । यसलाई व्यवहारमा लागू गर्न एक प्रकारको अभियान नै सुरु भएको छ । 'सबैका लागि शिक्षा' अभियानको एक उदाहरण हो । सन् २००० मा यो अभियान अघि बढाउँदै २०१५ सम्म सबै बालबालिकाको लागि सर्वव्यापी प्राथमिक शिक्षा प्राप्त गर्ने लक्ष्य लिइएको थियो ।

मौलिक मानवअधिकारको रूपमा गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न नेपाल सरकारले पनि धेरै सुधारका कामहरू गरिसकेको छ । प्रारम्भिक शिक्षा परियोजना (पीईपी), आधारभूत र प्राथमिक शिक्षा परियोजना (१९९७-२००२), सबैका लागि शिक्षा (ईएफए) (२०००-२०१५), माध्यमिक शिक्षा विकास परियोजना (बीपीईपी) (२०००- २००४), विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (एसएसआरपी) (२००९-२०१५) र विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम (एसएसडीपी) (२०१६-२०२३) विद्यालय स्तर र उच्च शिक्षाका लागि भन्दै उच्च शिक्षा परियोजना (एचईआरपी, र उच्च शिक्षा सुधार परियोजना - एचईआरपी (२०१६-२०२०) लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा थिए ।

गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाहका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (आईसीटी) र डिजिटल उपकरणहरू एकीकृत गर्ने प्रयासहरू पनि सँगै अघि बढाइएको छ । सूचना प्रविधि नीति (२०००), आईटी नीति (२०१०), आईसीटी गुरु योजना (२०११-२०१३), नेपालको राष्ट्रिय आईसीटी नीति २०१५ र डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क २०१९ जस्ता विभिन्न नीति अवलम्बन गर्दै गुणस्तरीय शिक्षाका लागि अनुकूल वातावरण सिर्जना गर्ने र नव आविष्कारहरूलाई थप अंगाल्ने कार्य भएका छन् ।

यस सम्बन्धमा, उच्च शिक्षाका लागि विश्वविद्यालय नै पुगेर अघि बढ्न नसक्नेहरूका लागि सहज र गुणस्तरीय पहुँच प्रदान गर्न त्रिभुवन विश्वविद्यालय (टीयू) भित्र खुला र दुर शिक्षा केन्द्र (ओडीईसी) र नेपाल खुला विश्वविद्यालय (एनयूयू) स्थापना भएका छन्। यो प्रयासका लागि डिजिटल सम्पर्क, अनलाइन उपकरण र यसको सोर्स साथै आईसीटी उपकरणहरूको पहुँचका संसाधनहरू एकदम महत्वपूर्ण छ ।

यसबाट स्पष्ट हुन्छ नेपालले विस्तारै विकासको चरणलाई अघि बढाउँदै गर्दा प्रविधिको एजेन्डालाई पनि साथमा राखेको छ । त्यही आधारमा डिजिटल संसाधनको भूमिकालाई ध्यानमा लिएर प्रविधि र शिक्षामा नेपालले उचाई लिँदै अघि बढेको प्रष्ट हुन्छ । यी प्रतिबद्धताहरूलाई नियाल्दा नेपालको संविधान (२०१५) मा उल्लेख छ, 'विद्युतीय प्रकाशन, प्रसारण तथा छापा लगायतका जुनसुकै माध्यमबाट कुनै समाचार, सम्पादकीय, लेख, रचना वा अन्य कुनै पाठ्य, श्रव्य, श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रकाशन तथा प्रसारण गर्न वा सूचना प्रवाह गर्न वा छाप्न पूर्व प्रतिबन्ध लगाइने छैन । कानून बमोजिम बाहेक कुनै छापा, विद्युतीय प्रसारण तथा टेलिफोन लगायतका सञ्चार साधनलाई अवरुद्ध गरिने छैन ।' (भाग २, अनुच्छेद १९ (१-३) ।

यद्यपि मुलुकभर आईसीटी पूर्वाधार र डिजिटल सम्पर्कसञ्जालको सुनिश्चितताका लागि अझ धेरै गर्न पर्ने देखिन्छ । नेपालमा अझै पनि ठूलो डिजिटल खाडलहरू छन् । सहरी क्षेत्रमा सहज पहुँच भए पनि ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गर्नेहरूले मोबाइल उपकरण र यसका सीमित सेवाहरूमा मात्र पहुँच पुग्दछ । यो आलेखमा डिजिटल नेपाल पहलको विकृत प्रसंग, प्रविधि र शिक्षामा देखिएका प्रासंगिक मुद्दाहरूको र भविष्यको कार्यविधिलाई हामीले अझ बढी व्यवस्थित गर्ने र डिजिटल नागरिकता अंगाल्ने दिशामा लिनुपर्ने विषयको सारांश राख्ने प्रयास गरेको छु ।

शिक्षा, मानव अधिकार र डिजिटल नागरिकता

डिजिटल टेक्नोलोजीको द्रुत विकासले मानव व्यवहारमा संरचनात्मक परिवर्तन ल्याएको छ । विभिन्न अनलाइन प्लेटफार्म मार्फत जानकारी पाइएको छ । भर्चुअल विश्वमा भएका डाटाको भण्डारण र डिजिटल उपकरणहरू मार्फत हुने सम्पर्क सञ्जाल नै वर्तमान समाजको अपरिहार्य औजार बनेको छ । अधिकांश शिक्षा नै अनलाइन मार्फत भएका छन भने हाम्रो जीवन पनि लगभग डिजिटलीकरण भैसकेको छ । प्रविधीले मानव जीवनको सबै पक्षहरूमा प्रभुत्व जमाउँदै सबै नागरिकलाई प्रविधिसंस्कारमा नै प्रवेश गरे ।

डिजिटल तर्फको यात्रा (नेभिगेसन) र त्यसको सीप सबैका लागि आवश्यक छ । किनकी हामी यतिबेला एक प्रविधि भविष्यमा प्रवेश गरिरहेका छौ, हामी कतिपयलाई त यो थाहा पनि छैन । जानी नजानी हामी त्यससंगै समाहित हुँदै अघि बढ्नुको विकल्प छैन । डिजिटल साक्षरताको निरन्तर बढ्दो आयामहरूको अनुकूल नयाँ चुनौती हो जुन एक प्रकारको टर्बुलेन्स पनि हो, जीवनको । हामीले पाइरहेको औपचारिक शिक्षा प्रणालीको ज्ञानलाई यस तथ्यमा प्रवेश गरेर प्रविधिको संसारलाई खोजी गर्न सक्नुपर्छ । त्यसको पहिचान सहित अभ्यस्त रहने कौशल विकास गर्न आवश्यक छ ।

सबै बच्चाहरू सुरक्षित अनलाइन वातावरणमा सूचनाको पहुँच र साक्षरताको अधिकारका लागि काविल ठहरिन्छन् । उनीहरूले प्रविधिमा आफू कसरी उत्तरदायी र जवाफदेही हुन सक्छ भनेर जान्न आवश्यक छ । डिजिटल नागरिकता अहिलेको विश्व बहसको कुरा हो । जुन बहसमा पनि छ । यसबारेमा धेरै मुलुकले त आफ्नो विद्यालय र कलेज तहमा समेत औपचारिक शिक्षाको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ । आजको विश्वमा यो महत्त्वपूर्ण छ कि 'शिक्षकहरूले बच्चाको भलाईलाई सकारात्मक रूपमा प्रभाव पार्नको लागि उनीहरूको भर्चुअल घरलाई विचार गर्नुपर्छ,' (बेनेट, अगुआयो र शेरी, २०१६ पृष्ठ १९१) ।

नेपालमा पनि डिजिटल नागरिकताको बारेमा बहस सुरु भएको छ जसमा केही प्रगतिहरू पनि देखा परेको छ । यसबाट के स्पष्ट हुन्छ भने सरकार पनि त्यसपाटोमा प्रवेश गरिसकेको छ । जुन डिजिटल नागरिकताका केही कुराहरूले नागरिकसंग नगिच हुने तत्वहरू स्थापित हुँदैछ । यसले स्पष्ट हुन्छ कि डिजिटल नेपालको रूपरेखा र प्रारम्भिक संरचना तय हुँदैछ । जसबाट नेपाललाई डिजिटल मैत्री राज्य बनाउनका लागि सम्बोधन गर्न आवश्यक छ ।

डिजिटल नेपालका आयामहरू - २०१९

नीतिगत रूपरेखा बाहेक पनि नेपालमा शिक्षालगायत समाजको हरेक पक्षमा डिजिटल नागरिकताको साँचो भावना महसुसका लागि अझै धेरै कुरा गर्न बाँकी नै छ । हामी अझै त्यसमा केन्द्रीत हुन सकेका छैनौ । डिजिटल उपकरण र स्रोतहरूको पहुँचका लागि तिनीहरूको न्यायिक प्रयोगको आधारमा मात्र तय भएका छन् । विगतका प्रयासहरूलाई समाहित गर्दै र डिजिटल भविष्यका लागि अगाडि बढ्न एउटा नयाँ अध्याय सिर्जना गर्न आवश्यक छ ।

कोभिड-१९ महामारी, शिक्षा र प्रविधि पहलकदमी

कोभिड-१९ महामारीको कारण गत वर्षको मार्चदेखि शिक्षा क्षेत्रले ठूलो पीडा भोग्दै आएको छ । कक्षा अवरोध भयो, परीक्षाहरू रोकिए, पढाउने/सिकाउने प्रक्रिया नै अबरूद्ध भए अनि शिक्षाको क्षेत्रमा धेरै भ्रम पैदा भयो। अप्रत्यासित परिस्थितिको कारण सरकार नै अलमलमा पर्‍यो । विश्वविद्यालय र विद्यालयहरूले कोभिड१९ लाई सम्बोधन गर्न भन्दै सबै शिक्षालाई भर्चुअल शिक्षामा लगे । सिमित स्रोतसाधनको उपयोग गरेर भए पनि संकट व्यवस्थापन रणनीतिको रूपमा शैक्षिक कार्यक्रमहरू फरक कोणमा गयो ।

वैकल्पिक सिकाईको माध्यमहरूको खोजी गर्न विभिन्न तहमा छलफलपछि सरकारले 'विद्यार्थीलाई वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाईको सहजीकरण' २०७७ (नेपाली भाषामा) भन्ने शीर्षक सहितको सहकार्य जारी गर्‍यो । यसले रेडियो, टेलिभिजन, अनलाइन प्रणाली, इन्टरनेटको उपयोग र इमेल जस्ता वैकल्पिक उपायबाट पनि कक्षा सञ्चालन गर्न विद्यालयहरूलाई मार्ग प्रशस्त गरायो । पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तकहरू, शिक्षक गाईडहरू र अन्य शिक्षण संसाधनहरू पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (<https://moecdc.gov.np/>) को वेबपेजमा राखियो । शिक्षकहरूले अनलाइन पहुँचबाट नै सिकाईका लागि आफूले सिक्न र बुझ्न सक्छन् । ६

यही पहलकदमी पछि राष्ट्रिय र स्थानीय टिभी च्यानलहरू, स्थानीय एफएम रेडियो, अनलाइन उपकरणहरू र अन्य माफत स्कूल बच्चाहरूलाई सिकाउने प्रयासहरू भइरहेका छन् । यसको प्रयोग बढ्दै गएको छ । विश्वविद्यालय अनुदान आयोग (यूजीसी)ले विश्वविद्यालयहरूका विद्यार्थी र शिक्षकहरूबीच विभिन्न माध्यमबाट सञ्चार स्थापितका लागि उपलब्ध डिजिटल एवं अनलाइन प्लेटफर्महरू प्रयोग गरेर कक्षा पुनः सुरु गर्न सहज पहल गरेको पनि देखियो । यी निर्देशीकाले न्यूनतम मापदण्डको विवरण समेटेको छ । जुन नेपालका उच्च संस्थाहरूले इन्टरनेट सिकाईका स्थानहरू सुनिश्चित गरेको छ ।

मापदण्डका लागि प्यारामिटरहरूमा प्रत्येक शिक्षण इकाईहरूमा सूचना प्रविधि विभागको स्थापना; सर्भर, जडान, सुरक्षा र उपकरण जस्ता आवश्यक पूर्वाधार; समर्पित आईटी स्टाफ; अनलाइन शिक्षा डोमेनको विनियोजन र पंजीकरण; सबै संकाय, कर्मचारी र विद्यार्थीहरूको लागि आधिकारिक ईमेल आईडीहरू; उपयुक्त नीति र विवरण; विश्वविद्यालय विभाग भित्र र बाहिर क्रेडिट ट्रान्सफर प्रणाली; एक उचित सिकाई प्रबन्धन प्रणाली (एलएमएस) को माध्यमबाट शिक्षण र सिकाई प्रक्रियामा अनलाइन शिक्षाको एकीकरण; र प्रयोगकर्ताहरूका लागि आचार संहिता। मार्गनिर्देशनहरूले पनि परिस्थिति अनुसार वैकल्पिक मोड प्रयोग गरेर परीक्षाहरू सञ्चालन गर्ने सम्भावनालाई संकेत गरे ।

शिक्षाको मुख्य सिकाई

सन् २०२० लाई 'यो अलमलको वर्ष तर शिक्षामा आशा पनि उत्तिकै' (भेगास र विनथोप, २०२०) को रूपमा लिन सकिन्छ । किनकि यसले शिक्षाको छविमा बदलाव ल्यायो र शिक्षा प्रवाहको वैकल्पिक मोडको लागि मार्ग प्रशस्त गरेको छ । कोभिड-१९ को महामारीले गुणस्तरीय शिक्षा के प्रत्यक्ष उपस्थित भएर मात्र लिन सक्ने हो र ? भन्ने प्रश्न उठाईदिसकेको छ । कक्षा कोठामा नै उपस्थित भएर शिक्षा लिने पुरानो प्रणाली प्रति पनि यसको प्रश्न छ । भेगास र विनथोप (२०२०) संक्षिप्त सार पनि यही हो ।

सुधारिएको विद्यार्थी एजेन्सी, शिक्षा मा अभिभावकको भूमिका परिवर्तन, नयाँ शिक्षा सहयोगीहरू, शिक्षा प्रविधिको सम्भाव्यता, स्कूल आपतकालीन तयारी र विद्यालय र शिक्षकहरूको सार्वजनिक समर्थन को परिणाम को रूप मा देखि हाइलाइटहरू छन् । शिक्षा अन्तरिक्ष मा वर्तमान महामारी। महामारीले पनि सरकार, टेक कम्पनीहरू, शैक्षिक संस्था र शिक्षा व्यवसायीहरू शामिलकर्ताहरू बीचको गठबन्धन बढाउन अनुकूल वातावरण सिर्जना गरेको छ। शिक्षकहरूमा उनीहरूको डिजिटल साक्षरता अपग्रेड गर्न र उनीहरूका विषयहरूमा भएका अनुक्रमहरूलाई पछ्याउने अनुभूतिले उनीहरूलाई नयाँ टेक्नोलोजी प्रयोग गर्न सक्रिय विद्यार्थीहरू बनायो ।

धेरै स्थानीय सरकारले आफ्ना स्कूलहरूलाई उनीहरूका आईसीटी सुविधाहरू प्रयोग गर्न प्रोत्साहित गर्‍यो र र आईसीटी/डिजिटल संरचनामा लगानी बढायो । आईसीटी निपुण शिक्षकहरूले आईसीटी उपकरणहरू प्रयोग गर्न अरुलाई मद्दत गरे र भविष्यमा बढी सिक्न उनीहरूलाई प्रेरित गरे। शिक्षकहरूले साभ्ना गरेका छन् कि अनलाइन वर्गको अनुभव एक आँखा खोल्ने क्षण भएको छ र जहाँसम्म आईसीटी / डिजिटल साक्षरता सम्बन्धित छ त्यहाँ उत्पादक व्यावसायिक शिक्षाको अनुभव छ । विद्यार्थीहरूले स्वतन्त्र शिक्षाको बानी पनि विकास गरे र सिक्ने स्वायत्ततालाई बढावा दिइयो।

मुद्दा र चुनौतिहरू अझै पनि उस्तै

अन्य विकासोन्मुख मुलुकहरूबीच नेपाल पनि बिस्तारै प्रविधि रूपान्तरणको अनुभव गरिरहेको छ । यो सन्दर्भमा अडेर नै आईसीटी सम्बन्धी नीतिका कार्यान्वयन र खास गरी आईसीटी शिक्षामा थोरै मात्र प्रगति भएको छ । विद्यमान नीतिहरू अझै पनि शिक्षामा केन्द्रीत छैन । स्कूल र विश्वविद्यालय शिक्षा अन्तरगत आईसीटी/डिजिटल शिक्षा नीति, रणनीति र शैक्षिक उद्देश्यका लागि कार्य योजनाको विकास गर्न भने अझै धेरै बाँकी छ । भएका डिजिटल स्रोतहरू र त्यसका कार्यान्वयनका लागि प्राविधिक उपकरणहरूमा गोपनीयता र सुरक्षा मुद्दाहरू अझै पनि बाँकी छन् । त्यहाँ शिक्षकहरूबीच आईसीटी/डिजिटल साक्षरता योग्यताको विविधता रहेको छ ।

१) ती मध्ये केही आईसीटी शिक्षाको सक्षम उपयोगकर्ता छन् ।

२) तिनीहरू मध्ये कोही सिकारु तर सिक्न धेरै इच्छुक छन् ।

३) कतिपयसँग ईमेल ठेगानाहरू नभएका मात्र होइनन्, उनीहरूसँग आधारभूत आईसीटी सीपको पनि अभाव नै छ ।

४) तिनीहरूमध्ये केही निवृत्तिभरण युगमा हुने बहानामा नयाँ कुरा सिक्न हिचकिचाउँदछन् ।

नेपालका धेरैजसो भागहरूमा सम्पर्क अझै पनि ठूलो चुनौती हो र डिजिटल उपकरणहरूमा पहुँच छ। सबैको लागि डिजिटल संसारमा पहुँच सुनिश्चित गर्न एक ठूलो अड'चन। डिजिटल उपकरणको प्रयोगकर्ताहरूका बीच नेटिक्वेट्ससँग मुद्दाहरू छन् र डिजिटल उपकरणको अनुपयुक्त प्रयोगको मामला रिपोर्ट गरिएको छ। सुरक्षा, गोपनीयता, साइबर बुलिड र प्रतिलिपि अधिकारहरूका केहि मुद्दाहरू छन् जसले मिडियामा हेडलाइटहरू बनाए ।

नेपालको शैक्षिक प्रणालीले यी विषयहरूलाई विधिगत तरिकाले सम्बोधन गर्न सकेको छैन । थप रूपमा, शिक्षकहरूमा आत्म-प्रेरणाको मुद्दा र संस्थागत प्रतिबद्धताको अभावले समस्यालाई भन्ने चर्काएको छ । धेरैजसो शैक्षिक संस्थाहरूमा शिक्षक र विद्यार्थीहरूलाई डिजिटल विषयहरूमा मद्दत गर्न टेक्निकल स्टाफको अभाव छ र संस्थामा संरचनात्मक संरचनाको अभाव छ कि त्यसमा खासै ठूलो व्याकअप देखिदैन ।

अब के गर्ने ?

विश्वव्यापी शिक्षा प्रवचनमा डिजिटल नागरिकता भनेको गजबको शब्द हो र नेपाल सरकार पनि यसप्रति प्रतिबद्ध छ। सामाजिक न्याय र मानव अधिकारको दृष्टिकोणबाट यो एजेन्डा कार्यान्वयन गर्नका लागि डिजिटल नागरिकतालाई देशको विकासको समग्र इको प्रणालीको एक भागको रूपमा मान्नुपर्दछ । हुन पनि २०१२ डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्कमा उल्लेख गरीएको विषय पनि हो यो । यसको वास्तविक भावनामा कार्यान्वयन गर्न पनि आवश्यक छ । डिजिटल डिभाइड न्यून गर्न सरकारले डिजिटल सुविधाको पूर्वाधार स्थापनाका लागि लगानी गर्न जरूरी छ ।

भर्चुअल लर्निंग प्लेटफर्मको विकास पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण पाटो हो । त्यसमा लगानी गर्न आवश्यक छ । डाटा सेन्टर, इन्टरनेट कनेक्टिविटी, इन्ट्रानेट जडान, वाइफाइ जोन विकास, क्लाउड सेवा भर्चुअल ल्याब विकास अनलाइन शिक्षाको साभा आधार हुनाले त्यसतर्फ सरकार केन्द्रीत हुनै पर्छ । स्थानीय सरकारी कार्यालयहरूमा अवस्थित आईसीटी सुविधाहरूलाई इन्टरनेट प्रदायकहरू, प्राविधिक शिक्षा विशेषज्ञहरू र चिकित्सकहरूसँगको समन्वयमा आवश्यक हार्डवेयर र सफ्टवेयरको साथ (संरचनात्मक, कार्य र सञ्चालन) सुदृढीकरण गर्न पनि आवश्यक छ ।

प्राविधिक र शैक्षिक मानव संसाधनको क्षमता निर्माण अर्को क्षेत्र हो जुन तुरुन्त सम्बोधन गर्न आवश्यक छ । यसैले शिक्षाको क्षेत्रमा काम गरिरहेका व्यक्तिहरूको बिभिन्न आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गर्न यथार्थपरक मानव संसाधन सशक्तीकरण योजना अहिलेको आवश्यकता हो । यसका लागि अनुकूलन आधुनिक प्रशिक्षण र शैक्षिक कार्यक्रमहरूको डिजाइन र कार्यान्वयन गर्न सरकारले उच्च शिक्षा संस्थासँग सहकार्य गर्न आवश्यक छ ।

स्कूल र विश्वविद्यालयका शिक्षकहरू व्यापक नेटवर्कसँग जोडिएको हुनुपर्दछ । तर विडम्बना उनीहरू त्यसमा अझै अभ्यस्त छैनन् त्यसैले उनीहरूमा अनलाइन संसाधनहरूको पहुँच रिमोट एक्स जस्ता डिजिटल उपकरणहरू मार्फत सुनिश्चित गर्नु आवश्यक छ । यसबाट शिक्षकहरूले उनीहरूको व्यावसायिक विकासको लागि डिजिटल शैक्षिक योग्यता अभिवृद्धि गर्न विश्वव्यापी अनलाइन श्रोतलाई सजिलै प्रयोग गर्न सक्दछन् ।

गैर-राज्य क्षेत्रमा भएका राम्रा अभ्यासहरू दस्तावेजीकरण र अनुकूलनको आवश्यकता अबलम्बन गर्दै उपयोग गर्न सक्नुपर्छ । डिजिटल नागरिकताका लागि आईसीटी अंगाल्ने र सहयोगी वातावरण सिर्जना गर्नका लागि अभिभावक, शैक्षिक संस्थाका प्रमुखहरू र समुदाय नेताहरूलाई डिजिटल क्षेत्रमा जागरूक र संवेदनशीलताका केही अभियानहरू व्यापक रूपमा आयोजना गर्न आवश्यक छ।

पूर्वाधारमा लगानीको अतिरिक्त प्रभावकारी डिजिटल नागरिकताका लागि समयको नितान्त आवश्यकता पनि विकसित डिजिटल परिदृश्य र उनीहरूको समसामयिक कार्यान्वयनको लागि उचित कानुनी संरचनाको प्रावधान हो । विश्वव्यापी रूपमा यस सन्दर्भमा केहि प्रयासहरू गरिएको छ “बच्चाको अधिकारलाई थप परिस्कृत र उज्जताको लागि प्रविधिसंग सापेक्ष निकायको मद्दत आवश्यक छ’ (ग्रीन २०२०) र विश्वका विभिन्न भागहरूमा सफलताका कथाहरू छन् त्यसलाई उपयोग गर्न सक्नुपर्छ ।

नेपालले उनीहरूबाट पाठ सिक्नुपर्दछ र दुईपक्षीय दृष्टिकोण अबलम्बन गर्नुपर्दछ जसमा क) डिजिटल स्रोतको पहुँच पुर्याउउन रणनीतिहरू विकास गर्ने क्रममा डिजिटल विभाजनले सिर्जना गरेको समानता घाटालाई सम्बोधन गर्न, र ख) उपयोगमा सुरक्षित र सुरक्षित वातावरण प्रदान गर्न कानूनी फ्रेमवर्क को माध्यमबाट डिजिटल उपकरण र श्रोतहरूको। यसैले अब शिक्षामा डिजिटल प्रजातन्त्रको विचारलाई अंगाल्ने र शैक्षिक सुधारका लागि नयाँ मार्ग लिने समय आएको छ (हर्ष-पासेक, के। एट अल २०२०)।

सन्दर्भ:

१. बेनेट, एल. बी., अगोयो, आर. सी. र फील्ड, एस एल (२०१६) एट होम इन द वर्ल्ड : सपोर्टीङ चाइल्ड इन ह्युमन राइट्स, ग्लोबल सिटीजनसीप, र डिजिटल सिटीजनसीप। चाइल्डहुड एजुकेसन, १२:३, १९८-१९९ डीओआई: १०.१०८०/००० ९४०५६.२०१६.११८०८९२
२. नेपाल सरकार (२०१५) नेपालको संविधान, काठमाडौं, नेपाल सरकार।
३. ग्रिन, एल (२०२०) कन्फिडेन्ट, क्यापेवल र वर्ल्ड चेन्जिङ : टिनएर्जस र डिजिटल सिटीजनसिप कम्युनिकेसन रिसर्च एण्ड प्राक्टिस, ६:१, ६-१९, डीओआई: १०.१०८० / २२०४१४५१.२०२०.१७३२५८९
४. हिर्स पासेक के एण्ड लिबंकोफ, इ., गोलिनकोफ आर एम एण्ड हडनी एच (२०२०) अ न्यू पथ टू एजुकेसन रिफर्म : प्लेफुल लर्निङ प्रमोट्स २१ सेन्चुरी स्कील इन स्कुल्स एण्ड वियोण्ड. पोलीसी विग आइडियाज. वाशिंगटन डी. सी. ६ दी ब्रुकिङ इन्स्टिट्यूट
५. ली, एस ई। (२०१३) एजुकेसन एज अ ह्युमन राइट्स इन दी २१ सेन्चुरी. डेमोक्रेसी र एजुकेसन । २१ (१), आर्टिकल
६. १ फेब्रुअरी १९, २०२१ <https://democracyeducationjournal.org/home/vol21/iss1/1> शिक्षा मन्त्रालय (२०००)। स्कूल क्षेत्र सुधार कार्यक्रम २००९-२०१५ । काठमाडौं, नेपाल सरकार ।
७. शिक्षा मन्त्रालय (२०१६) । स्कूल क्षेत्र विकास कार्यक्रम २०१६/१७ - २०२२/२३ काठमाडौं । नेपाल सरकार ।
८. शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय (१९९७) । आधारभूत र प्राथमिक शिक्षा परियोजना गुरु योजना । काठमाडौं । शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय ।
९. शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय (२००३) । सबैका लागि शिक्षा । राष्ट्रिय कार्य योजना नेपाल, काठमाडौं । शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय ।
१०. सूचना तथा संचार मन्त्रालय । (२०१५) । नेपालको राष्ट्रिय सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०१५ । काठमाडौं, नेपाल सरकार, सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय
११. सूचना तथा संचार मन्त्रालय (२०००)। नेपालको सूचना प्रविधि नीति - २०५७ (२०००)। काठमाडौं, सूचना तथा संचार मन्त्रालय ।
१२. संचार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय (२०१९) २०१९ डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क। काठमाडौं। सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय ।
१३. पिनार, डब्लू. (२०१३) दी फस्ट टास्क अफ थट इन आवर टाइम । क्रिटिकल लिटरेसी : थोओरीज एण्ड प्राक्टिसेज ७ (१), ३-१६
१४. त्रिभुवन विश्वविद्यालय (२०१९) टीयू भीजन २०३० । काठमाडौं, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।
१५. विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, (२०२०) नेपालका विश्वविद्यालयमा ई-लर्निङको व्यवस्थापनका लागि दिशानिर्देश । काठमाडौं, विश्वविद्यालय अनुदान आयोग ।
१६. भेगास, इ.र विनथ्रोप, आर (२०२०) । अ एअर अफ टर्मोइल बट अल्सो होप इन इजुकेसन । वाशिंगटन डीसी ब्रुकिंग्स इन्स्टिट्यूट ।